DEMOKRASİ VE BÜYÜK TAUN

ANALİZ

JOHN KEANE

18 NİSAN 2020

الشرق للأبحاث الاستراتيجية
AL SHARQ
STRATEGIC
RESEARCH

[Bu yazının İngilizce orijinal versiyonu Al Sharq Forum'un web sayfasında mevcuttur.]

İÇİNDEKİLER

BİR GECEDE SOSYALİZM	6
LİDERLİK	8
OLAĞANÜSTÜ HAL	9
DENETLENEN DEMOKRASİ	12
ÇİN	13
YENİ DESPOTİZM	14
YAZAR HAKKINDA	16
AL SHARQ FORUM HAKKINDA	16

Taun birçok defa dünyamızı mahvetti ama her hastalık dalgası hayatı sekteye uğratan normal hayatın debelendiği, kaygıların arttığı ve düşüncelerin kararıp içe döndüğü bir andır. Pandemiler eski alışkanlıkları yerle bir eder. Kalpleri kırar. İnsanlar korkuyla dolar. Ölümün gölgesi üzerimizde dolaşır. Sabiteler berhava edilir. İnsanların içinde her şeyi yeniden düşünme ihtiyacı belirir; kendisini İngiltere'deki bu pandemiden ve birkaç ay öncesine kadar şimdi tepemizde duran Büyük Taunun çıkış noktası olan Wuhan'da verdiğim derslerden kazasız belasız kaçmayı başardığım için şanslı sayan benim zorunlu karantinada gece ve gündüzün hesabını tutmam gibi.

Acı ve panik içindeki insanlar doğal olarak eşyayı anlamak istiyor. Peki bu Büyük Taunun nedenleri, sonuçları ve tarihi önemi konusunda neler söyleyebiliriz? Bazı cevaplar zaten bariz bir şekilde önümüzde duruyor.

Vebalar normalde habersiz saldırır ama bu seferki ani olsa da birkaç açıdan farklı. Açıktır ki bu taun bize, muhtemelen Kansas'ta başlayıp tahminen 500 milyon insana, dönemin dünya nüfusunun çeyreğine bulaşan bir pandemi olan yanlış adlandırılmış 1918-1920 yılları arasındaki İspanyol gribinde olduğu gibi beyaz atlı süvarilerin her zaman savaşlardan sonra ortaya çıkmadığını öğretiyor. Bizim Büyük Taunumuz ise barış zamanının bir ürünü ki bu da başlangıçta neden bunun ihmal ve inkâr edildiğini açıklayan etmenlerden biri. Azımsanmayacak sayıda politikacı ile milyonlarca vatandaş hâlâ bunun gerçekleştiğine inanmıyor. Ahmaklıklarında inat ederek sadece kendilerini düşündükleri için tüm bunların bir oyun ya da medya abartısının bir sonucu olduğundan ve yakında yanlışlığının ifşa edileceğinden emin gibiler. Adeta tauna gizli bir çekim hissediyorlar yahut belki de Charles Dickens'ın İki Şehrin Hikayesi'nde anlattığı gibi virüse teslim olma veya başkalarının ölümünü izlemeye yönelik garip bir eğilimleri var.

Bu yeni taunda günah keçileri de farklı. Binlerce Yahudi 14. yüzyılın ortalarında Avrupa'da belediyeler, piskoposlar ve Kutsal Roma İmparatoru tarafından bubonik vebayı yaymakla suçlandıktan sonra öldürülmüştü. Yahudiler, Hitler'in 1919'da Münih'teki Hofbräukeller'de kayda alınmış ilk konuşmasında da 'para ve tahakküm şehveti' ve 'milletler arasında ırki verem' yaymakla suçlanıp hedef gösterilmişti. Bugünün hedefleri arasında henüz Yahudiler, siyahiler veya yerliler yok. Engelli vatandaşlar, fakirler ve LGBT-İ bireyleri de yok. Tüm bu gruplar şimdilik şanslı.

Bu oldukça bulaşıcı virüsün 'demokratik' özellikleri; Harvey Weinstein, Boris

Hatta Texas Vali Yardımcısı Dan Patrick'in dede ve ninelerin istihdam ve ekonomik büyüme uğruna kendilerini feda etmeye istekli olmaları gerektiği şeklindeki açıklaması gibi korkunç önerilere tanıklık ediyoruz

Johnson ve Prens Charles gibilerini bile affetmeden her yerde her insana ayrım gözetmeden bulaşmadaki muazzam becerisi onu yaftalama çapını daraltıyor olabilir. Belki de neslimizin eski demokrasilerinin sivil toplumları medeni kalmanın önemi konusunda derslerini almıştır. Ön yargının zehirli ilk meyvelerinin olgunlaşmaya başladığının emarelerini kaygıyla izlesek bile bunu zaman gösterecek.

Şimdi birkaç ülkede yaşlılar sağlık sistemlerindeki aşırı yükü hafifletmek için tasarlanan triyaj politikalarının hedefinde. Hatta Texas Vali Yardımcısı Dan Patrick'in dede ve ninelerin istihdam ve ekonomik büyüme uğruna kendilerini feda etmeye istekli olmaları gerektiği şeklindeki açıklaması gibi korkunç önerilere tanıklık ediyoruz. Hindistan'daki ana akım medya Müslümanları ve camilerini virüsü yayıp terör planları yapmakla itham eden haberler paylaşıyor. İğrenç bir yeni Oryantalizmin erken aşamalarını görüyoruz. Londra, Brüksel, Kopenhag, New York ve diğer şehirlerde Çin virüsü hakkındaki hararetli konuşmalara sırf kamusal alanda maske takarak doğru olanı yaptığı veya Çinli olduğu için Çinlilere sözlü ve fiziki saldırılar eşlik ediyor. Komplo teorisi aktivistleri İngiltere'deki 5G telefon direklerine saldırıp telekom mühendislerini taciz ediyor çünkü bant genişliği iyileştirmeleri ve virüsün Çin hükümetinin ülkeyi ele geçirme planının bir parçası olduğundan eminler. Asyalılara karşı nefret içeren görseller ve art niyetli karalama kampanyaları daha çok 4chan, Gab ve Telegram gibi platformlar üzerinden yayılıyor.

Kaderin garip bir cilvesi olmalı bu, Oryantalizm Doğu'da yayılıyor. Hindistan'da #ChinaVirus hashtagi Twitter'da en çok konuşulan konu olurken, gurular 'hayvanlara eziyet edip' yarasa çorbası içtikleri için Çin halkına bir ders verildiğini söylüyor. Bazı Hindistanlılar taunun Çin'in küresel hakimiyetini sağlamak için kullanılan biyolojik bir silah olduğunu belirtiyor. Hindistan Barolar Birliği ve Uluslararası Hukukçular Konseyi Başkanı Dr. Adish Aggarwala Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Konseyi'nde 'tüm dünyada insanlığa karşı işlediği vahim suçlar'

için Çin'e karşı dava açtı. Çin'in içinde ise (oradaki arkadaşlarımın söylediğine göre) virüsün ABD'den çıktığını söyleyen ırkçı söylemler var. Hatta bazı Çinliler salata yiyen Batılıların virüsün yayılmasından sorumlu olduğunu fısıldıyor. Hızla elini başkasına uzatan insanları ısıtan sıcak patatesler gibi bu tarz asılsız haberler de eski salata günleri deyimine yeni anlamlar yüklemekten fazlasını yapıyor. Gado-gado seven Endonezyalılara ve canı yeşil papaya salatası çeken Taylandlıları gülme krizine sokuyorlar.

Bir Gecede Sosyalizm

Albert Camus'un Veba (1948), José Saramago'nun Körlük (1997) adlı romanları veba zamanlarının insanın en kötü yanlarını ortaya çıkardığını hatırlatıyor. Başkalarını umursamama, kadına yönelik şiddet ve adi hırslar gelişir. Diğer insanlar ve diğer insanların dokunuş, beden, nefes ve bizzat varlıkları bir anda mide bulandırıcı olur. Bu nokta hiç kuşkusuz Büyük Taunumuz için de geçerli ama failler yine farklı. Medya platformları panik içinde stoklamaları ve kalabalık dükkanlarda tuvalet kağıtları için yapılan çılgın yumruklaşmaları abarttı. Sansasyonel habercilik gerçek faillerin başka yerde olduğu gerçeğini gizliyor.

Bu pandeminin önemli derslerinden biri kırk yıllık neoliberal dönemin sadece zengin ile fakir arasındaki uçurumun genişlemesi, bankacılık sisteminin dibi görmesinden sonra izlenen zorunlu kemer sıkma politikaları, küresel ısınma ve canlı türlerinin yok edilmesi gibi yozlaşmalardan sorumlu olmadığını gösteriyor. Şimdi görüyoruz ki körü körüne piyasacı olan hükümetlerin siciline sağlık sistemlerinin çöküşü ve sağlık riskleri ile borçlarının birey ve hanelere yüklenişi işleniyor. Bu durumun skandal sonucu ise gezegenimizdeki en zengin ülkeler dahil birçok örnekte tıbbın hazırlıksız ve aşırı yük altında ezilmesi oldu. Tam da bu yüzden Londra'daki St Thomas Hastanesine acil malzemeleri teslim etmek için ordu göreve çağrıldı; Fransız hükümeti TGV trenlerini gezici hastanelere dönüştürdü; New York hastanelerindeki doktorlar respiratör teslimatları için yalvarırken kurtaramadıkları hastaları taşımak için derin donduruculu kamyon siparişi veriyor.

Bu pandeminin önemli derslerinden biri kırk yıllık neoliberal dönemin sadece zengin ile fakir arasındaki uçurumun genişlemesi, bankacılık sisteminin dibi görmesinden sonra izlenen zorunlu kemer sıkma politikaları, küresel ısınma ve canlı türlerinin yok edilmesi gibi yozlaşmalardan sorumlu olmadığını gösteriyor

Önümüzdeki aylar ve yıllarda, kapitalist hırs ile özel sektör kârcılığı ve mülkiyetçi bireyselcilik kültünün neden daha sağlam ve dayanıklı kamu hizmet kurumlarıyla desteklenerek siyaseten kontrol altına alınması gerektiği konularında daha çok şey duyacağız. Bu anlamda yeni taunun tetiklediği büyük bozulma 2008 krizinden farklı. O zaman tüm sistem devasa devlet fonlamaları ve sonrasında vatandaşlar için kemer sıkma politikaları ile kurtarılmıştı. Bu zenginler için sosyalizm, geri kalanlar için ise "büyük balık küçük balığı yutar" ve "bat veya yüz" kapitalizmiydi.

Büyük Taun farklı. Herkese dokunduğu ve herkesin hayatını çaldığı için işletmeleri, büyük bankaları kurtarmak yeterli değil. Bu defa vatandaşların da kurtarılması gerekiyor. Milyonlarca ölüm ve başka bir 1930'lar tarzı Büyük Buhran korkuları nedeniyle tekil vatandaşlara doğrudan ödemeler yapılıyor, işsizlik destekleri arttırılıyor, gıda yardımı yapılıyor, ipotek ödemeleri dondurulup zorla evden çıkarmalar durduruluyor. Bir gecede gelen bu sosyalizmin faturasının kime kesileceği henüz kararlaştırılmamış siyasi bir mesele. Zenginlerin zararını telafi edip bunu fakirlere ödetmek için planlar yapıldığından emin olabiliriz. Gelecekten bir kesit olarak Yunan Hükümetinin virüs testleri yapsınlar diye üniversiteler ve kamusal araştırma merkezlerine kaynak sağlamak yerine özel medya şirketlerine 'evde kal' mesajı için müsrif reklam sözleşmeleri yapıp özel araştırma enstitülerine ödeme yapmasını gösterebiliriz. Ancak şimdilik Atlantik ve Asya Pasifik bölgelerindeki seçilmiş hükümetler dizginsiz kapitalizme duydukları sevgiyi aniden bir kenara bırakmış durumda. Zenginlerinden neredeyse hiç direniş görmeyen, ekonomik çöküş, kitlesel ölüm ve trilyonlarca devlet parasının heba olacağı korkularıyla desteklenen yeni bir sosyalizm dönemine girdik bir anda.

Bir gecede gelen sosyalizm elbette vatandaşlar için cenneti dünyaya getirmiyor. Test kliniklerine erişim, çocuk bakım birimleri, geniş bantlı internet, gıda ve yeterli yaşam alanı eşitsiz dağıtılıyor. Kadınlara yönelik ev içi şiddet oranları ve aile içi mutsuzluk seviyeleri fırlıyor. Narendra Modi yönetimindeki Hindistan'da 'tüm vatandaşlar için uygulanan 3 haftalık halk (janata) kapatması; orta ve üst-orta sınıflar arasında gıda, erzak ve ilaç stoklamasına yol açarken on binlerce göçmen işçinin payına evsizlik, fakirlik, kimyasal sprey sıkmalar ve polis dayakları düştü. Bu Büyük Taunda herkes eşit ama bazıları diğerlerine göre çok daha eşit.

> ***Ancak hırs ve zalim adaletsizliklerine rağmen demokratik dünyanın büyük çoğunluğunun bir gecede benimsediği bu sosyalizmin içinde daha derin anlamı olan bir şeyin olduğu söylenebilir***

Ancak hırs ve zalim adaletsizliklerine rağmen demokratik dünyanın büyük çoğunluğunun bir gecede benimsediği bu sosyalizmin içinde daha derin anlamı olan bir şeyin olduğu söylenebilir. Vatandaşların memnuniyetsizliğine açık hâle gelmekten endişelenen seçilmiş hükümetlerin gerginliği çarpıcı. Tek mesele virüsün demokratik olması değil. Her yerde hükümetler diken üstünde. İktidarlarının en nihayetinde yönetilenlerin rızasına dayandığının farkındalar. Büyük Taun; bu yeni koşullar altında demir yumrukla uygulanan kesintilerin kitlesel fakirliğe yol açmakla kalmayacağından ötürü hükümetleri, kaygılı ve savunmasız vatandaşların başka bir kemer sıkma politikaları dalgasını kabul etmeyeceğini görmeye zorladı. Kemer sıkma kitlesel ölüm getirecek.

Liderlik

Gelecekteki tarihçiler bu dönemin Atlantik dünyasının kibirli ölümden kaçış ve yaşamı kutlama eğiliminin iki yüzlülüğünü Vietnam ve Irak savaşları sırasında kısa bir süre önce olduğu gibi ama bu kez çok daha geniş bir ölçekte ifşa etme anı olup olmadığını bize anlatacak. Ölüm artık uzak diyarlarda değil. Artık 'terörizme' atfedilemez veya otoban istatistikleri ve kuytu işkence odalarında gizlenemez. Azrail şimdi aramızda dolaşıyor. Her yerde elindeki tırpanıyla [Hristiyan geleneğinde Azrail elinde tırpanla resmedilir, ç.n.] rahatça aramızda dolanıyor ve görünmese de varlığını apaçık hissettiriyor.

Ölümün aynı anda her yerde olması sadece bir gecede gelen sosyalizmi ve hükümetlerin gerginliğini değil aynı zamanda seçilmiş liderlerin hareketlerini vatandaşlarına açıklamada karşılaştıkları yeni zorlukları da açıklamaya yardımcı oluyor. Büyük Taun vatandaşlarını saygılarını kazanarak motive etmede yetenekli olan liderlere sesleniyor. Gerçek demokratik liderlerin iyi bir tarzı var. Bunlar dinler. Başkalarından öğrenir. Niels Bohr'un deyimiyle onlara her şeyi bilmediklerini hatırlatan uzmanların, akil insanların kıymetini bilir. Gerçek liderler ağır başlı ve sakindir. Kendileriyle dalga geçmeyi bilirler ama palyaço olmayı da reddederler. Yumuşak başlı değildirler. Şimdi olduğu gibi işler kötüye gittiğinde gerçek liderler sağlam bir duruş sergiler. Ağır gerçeklerle yüzleşme ve hayat

kurtarırken vatandaşları toplumsal ve ekonomik çöküşten korumanın en iyi yolları konusunda zor kararlar verme cesaretine sahiptirler. Demagojiden kaçınırlar. İktidar uğruna iktidara tapmazlar. Hepsinden öte gerçek demokratik liderler yönetimleri altındaki insanlara derinden bağımlı olduklarını tevazuyla kabul ederler. Vatandaşlarını kulaklarından çekip sürüklemezler. İnsanları liderlerini örnek almaya ikna ederek yönetirler.

ABD gibi ülkelerin bu taun koşulları altında gelecekte yeterli sayıda gerçek lider ortaya çıkarıp çıkaramayacağını zaman gösterecek. Şimdilik açık olan bazı performansların artık işe yaramadığı. Yalan ve zırva bir anda ayıplanır oldu. İki yüzlüler ve şaklabanlar komik görünüyor. 'Mucize' vaat edenlere gülünüyor. Yalancılar lanetleniyor. Bazı liderler ülkelerini açık tutmaya çalışmaktan yargılanıp tutuklanmayı hak eden suçlular gibi görünüyor. Mesela işçilerini 'normale dönmeye' zorlayarak (Jair Bolsonaro) ve 'sürü bağışıklığı' öğretisini, uzun vadeli ekonomik büyüme ile devletlerin sağlık sistemlerindeki bütçe kesintilerinin virüsün yayılmasına izin verip kısa vadede ölüm oranlarını şişirmekle telafi edilebileceği şeklindeki ölüm pazarlığını satmaya çalışıyor.

Olağanüstü Hal

Önümüzdeki aylarda ve yıllarda sahte liderlerin "iş iştir" şeklindeki ölüm taciri performansları için önceki hiçbir taunda olmadığı kadar ayıplanıp cezalandırılması mümkün. Ne de olsa taunun yayılması geveze bolluk ve denetlenen demokrasi çağında gerçekleşiyor. Medya, hayatın tamamını dolduruyor. Seçimler önemini kaybediyor. Onların yerine bir yığın kamusal gözlem ve denetleme kurumu iktidarın hiç olmadığı kadar medya kontrolü altına girmesini sağlıyor. Bu gerçek Büyük Taunu sözgelimi ilk defa yavaş hareket iletilen telgraf mesajları, buharlı gemiler ve gazetelerle küresel çapta haberleştirilip abartılan Rus ve İspanyol griplerinden ayırıyor. Bunun aksine pandemimiz kurşun hızında, gece-gündüz yayımlanan, daha önce görülmemiş ölçek ve derinlikte hastalık ve ölüm korkuları uyandıran bir küresel medya faaliyeti.

Önümüzdeki aylarda ve yıllarda sahte liderlerin "iş iştir" şeklindeki ölüm taciri performansları için önceki hiçbir taunda olmadığı kadar ayıplanıp cezalandırılması mümkün

Marshall McLuhan'ın meşhur ifadesiyle medya teknolojileri bedenlerimizi şekillendirip 'sakatlıyor.' Bedenin zaman ve mekân algısını yeniden düzenliyorlar. Arabalar yürüme kültürünü tehdit etmişti, telefonlar ise sesi taşıdı ama mektup yazma sanatını baltaladı. Bugün eşi benzeri görülmemiş bir ölçekte yerel ve küresel çoklu medya platformları bedenimizi şekillendirmekten fazlasını yapıyor. İzleyiciye, reklam ortamı ve itibar avantajı kazanmak için Büyük Taunun tüm siyasal yapı için bir tehdit olduğu sunuluyor.

Gazeteciler yeni virüsün vakaların yüzde 80'inde hafif hastalık olarak geçtiğini, yalnızca diyabet ve kalp-damar hastalığı gibi başka şikayetleri olan insanları ağır etkilediğini yazıyor. Ama aynı zamanda yeni salgının mevsimsel gripten 10-20 kat daha ölümcül, SARS, MERS ve HIV gibi önceki virüslerin ötesinde bir ölçekte yayıldığını da söylüyorlar. Yeni virüs kızamık gibi sönecek mi yoksa 1918 grip pandemisinde olduğu gibi dalga veya döngüler hâlinde intikam için geri mi dönecek sorusuna kimsenin henüz cevap veremediğini de kaydediyorlar.

Tam da denetlenen demokrasiler açık medya yayınlarına sahip olduğu için yok olma korkuları yayan haberlere karşı özellikle savunmasızlar. Thucydides Peloponezya Savaşı Tarihi'nde (MÖ 431) demokratik Atina vatandaşlarının neredeyse üçte birini öldüren tifo salgınının siyasi kargaşaya neden olduğunu yazıyor. İnsanlar 'koyun gibi ölürken' kulaktan kulağa yayılan söylentiler hayatta kalanları pervasızca sadece kendileri için yaşamaya teşvik etmişti. 'Kutsal ve dünyevi' ahlaki değerlere saygısızlık arttı. Bunun sonucunda 'daha büyük kanunsuzluk' ortaya çıktı.

Büyük Taunumuz da demokrasiye zarar veriyor ama farklı şekillerde ve büyük şaşkınlık yaratan bir ölçekte. Hastalık korkuları ve 'evrensel zararları olan taun kaynaklı ölümler' (Giovanni Boccaccio'nun Decameron'undan alıntı) hükümetlere fırsattan istifade edip vatandaşlarının artık olağanüstü hal ilan edilerek korunması gerektiğinde israr etme şansı veriyor. Mantıkları basit ve ikna edici. Ya beraber batarız ya da beraber yüzeriz. Hayatta kalma ister istemez kolektif bir sorumluluk.

Haber vermeden, göz açıp kapayana kadar iktidar paylaşımının üst kademeleri ve denetlenen demokrasi rafa kaldırıldı. Emmanuel Macron 'Savaşa gidiyorsanız topyekûn gidersiniz' diyor. Bunun anlamı

Büyük Taunumuz da demokrasiye zarar veriyor ama farklı şekillerde ve büyük şaşkınlık yaratan bir ölçekte

şu: Renkli taç giyen içerideki küçük düşmana karşı savaş, seferberlik kısıtlamalarını zorunlu kılıyor. Dışarıda toplanma on, beş, dört, üç, iki vatandaşla sınırlı olmalı. UNESCO okul kapatmalarının yarım milyardan fazla çocuğu eve gönderdiğini söylüyor. Başka zaman erken uyarı dedektörleri görevini üstlenen ve dardaki toplulukların temsilcileri olan parlamentolar tatil edildi. Sinema, restoran, bar, gece kulübü, spor salonu, cami, sinagog, kilise ve tapınaklar da kapatıldı. Toplu etkinlikler iptal edildi. Seçim mitingleri yapılmayacak. California semalarında Çin yapımı kamera ve hoparlörlü drone'lar zorunlu hâller dışında vatandaşların evlerinde kalmalarını sağlıyor. İtalya, Fransa ve İspanya gibi ülkelerde yüz binlerce polis ve askerin sokaklarda devriye gezdiği daha eski moda yöntemler kullanılıyor. Hindistan'ın Uttar Pradesh hükümeti sömürge dönemi Salgın Hastalık Yasası'nı muhalefet edenleri bastırmak için kullanıyor. Kenya'da akşamdan şafağa göz yaşartıcı bomba ve coplarla sokağa çıkma yasağı uygulanıyor. Şili'de diktatörlük dönemi anayasasını değiştirmek için planlanan referandum ertelendi. Hemen hemen her yerde seçilmemiş kriz yönetim birimlerinin seferberlik dönemi isimlerini takınma zamanı gelmiş görünüyor. Ulusal parlamentonun oturumlarına beş ay ara verilen Avustralya'da Büyük Taun eski bir madencilik şirketi sermayedarının başkanlık ettiği ve yalnızca Başbakana hesap veren seçilmemiş bir kurum olan Ulusal COVID-19 Koordinasyon Kurulu (NCCC) kuruldu.

Olağanüstü hal prosedürlerinin listesi her geçen gün uzuyor. Demagoglar tavus kuşu olmuş. Uzun kusursuz kuyrukları olan Viktor Orbán ve Narendra Modi gibi fırsatçılar kendilerine sınırsız kararnameler ile yönetim yetkileri tanıyarak 'yalan haber' yaymak veya karantinayı ihlal etmekle suçlananlara karşı yeni ağır cezalar getiriyor. Seçimlerin nasıl yapılacağına dair şüphe tohumları resmen ekiliyor. Hiç şüphe yok ki planlanmış genel seçimlerin ertelenmesi veya rafa kaldırılması gerektiğini duymamız yakındır.

Olağanüstü hâle karşı halkın gerginliğinin arttığına dair emareler de var elbette. Balkon ve kaldırımlarda vatandaşlar tencere tava çalıp dayanışma şarkıları söylüyor. Taun toplumsal iyilik ve cömertliği geliştirdiği için meşhur 'sosyal mesafe' kavramı yanıltıcı. Fiziksel mesafe tabii ki var ama sosyal medyanın yaygın kullanımı sayesinde

> ***Ama aynı ölçüde çarpıcı ve gerçekten şoke edici olansa neredeyse evrensel sıkıyönetim ilanına karşı ne kadar düşük bir kamusal direniş olduğudur***

beklenmedik şekillerde sosyal köprüler ve bağlar kuruluyor. Daha sağlam, daha az meta ve para odaklı sivil toplumlar kenarda bekliyor olabilir. Hatta tüm toplumun bu taunda ayakta kalmasını sağlayan hemşire, doktor, öğretmen, temizlikçi, ambulans ve kargo aracı sürücüleri, depolarda, çağrı merkezlerinde ve süper marketlerde gece vardiyasında çalışanlar gibi kilit işçiler için kalıcı bir maaş yükseltmesi ve onlara daha yüksek saygı gösterileceği düşünülebilir. Şimdilik vatandaşların yaratıcı davrandığını söylemek mümkün. Twitter'da hükümete dilekçe veriyor, kitlesel fon topluyor ve açlara ve hakaret mağdurlarına destek veriyor; arkadaş toplantılarını ve içki partilerini Skype üzerinden düzenliyor ve Zoom'da tanışıp evleniyorlar. Ama aynı ölçüde çarpıcı ve gerçekten şoke edici olansa neredeyse evrensel sıkıyönetim ilanına karşı ne kadar düşük bir kamusal direniş olduğudur.

Demokrasi karşıtlığının klasik eserlerinden alınma bir dil kullanarak kapatmaları meşrulaştıran uzmanların sessizliği ve boyun eğmesi de gidişata fayda sağlamıyor. Bir Cambridge Üniversitesi profesörünün 'siyasetin özü bazı insanların diğerlerine ne yapmaları gerektiğini söylemesidir' şeklindeki öngörüsü için Thomas Hobbes'un Leviathan'ına (1651) methiye düzmesi de üzücü. David Runciman "Kapatma altında demokrasiler diğer siyasal rejimlerle ortak noktalarını ortaya koyuyor: Bunlarda da siyaset nihayetinde iktidar ve düzenle ilgili" diye ekliyor.

Olağanüstü halin bu şekilde meşrulaştırılması hem tehlikeli bir şekilde naif hem de cahilce. Direniş gösterilmedikçe keyfi güç birikimleri her zaman kalıcılık gösterir. Geçici tedbirler kolayca kalıcı düzenlemelere dönüşür. Tanınan yetki taviz verilen yetkidir, feragat edilen yetki ise zor geri alınır. Olağanüstü hal insanları itaate alıştırır. Gönüllü köleliği pekiştirir. Despotizmin kaynağıdır ve Percy Bysshe Shelley'nin Kraliçe Mab'da (1813) gözlemlediği gibi keyfi iktidar 'yıkıcı bir taun gibidir,' garip bir şekilde savaştığını iddia ettiği virüse benzer.

Denetlenen Demokrasi

Olağanüstü halin yeni ideolog ve uygulayıcılarının bizi saptırdığı bir yolu daha var. Dikkatimizi verimli demokratik alternatiflerden olağanüstü halin sözde zorunluluklarına çeviriyorlar. Asya Pasifik bölgesinde Tayvan ve Güney Kore gözü kapalı kurumlar olmadan da taun ile baş edilebileceğini gösteren karşı örnekler. Orada da her şey yolunda değil elbette ama salgınla baş etmek için kullandıkları erken uyarı dedektörü ve kamusal denetim yöntemleri Sokrates'in eski 'sorgulanmamış hayat yaşamaya değer değildir' vecizesine yepyeni bir anlam yüklüyor. Bu hükümetler 'acil durumda düşünme' ve 'hayatta kalma eşitliği' ilkelerini hayata geçiriyor (Elaine Scarry). Keyfi iktidara muhalefetin aykırı ruhunun yayılmasını temin ederek yapıcı bir şekilde virüsü hedef alıyorlar. Denetlenen demokrasiyi uyguluyorlar.

Şeffaf süreçler ve açık bilgi akışı evrensel sağlık sistemlerinin şiarlarıdır. Vatandaşlarıyla doğrudan temasa geçip onları içinden araçla geçilen tesisler ve özel hastane stantları gibi araçları kullanarak güçlendirip meseleyi bizzat ele almalarını sağladılar. Mart 2020'de ABD'de bir milyon vatandaşa düşen ortalama test sayısı 74 iken bu sayı Güney Kore'de 5200'dü. Gündelik hayatın normal seyrettiği görece az enfeksiyon ve birkaç ölüm vakası yaşayan Tayvan'da hükümet Wuhan'dan gelen uçuşları izlemeye almada çok hızlı (31 Aralık 2019'da) davrandı. 2003 SARS ve 2009 H1N1 grip salgınlarından ders almıştı. Ülke yıllarca maske, dezenfektan, test kiti ve diğer tıbbi malzemeleri stoklamıştı. Hükümet enfekte olan insanların konumlarını tespit etmek için cep telefonu konum verilerini kullanıp daha sonra bu veriler üzerinden enfekte olmuş olabilecek kişilerin etrafına 'elektronik çitler' kurdu. Dünya'da ilk defa Merkezi Salgın Komuta Merkezi (CECC) adıyla hükümete yardımcı bir izleme kurumu kurdular. Ülke çapındaki sağlık sisteminin tüm seviyelerinden seçilen tabiplerden oluşan kurum halka günlük brifing verip karar alma yetkisini Sağlık ve Sosyal Hizmetler Bakanı ile paylaşıyor.

Çin

Bu ülkelerde geçerli formül sadece demokrasinin yetersiz kaldığı durumlarda olağanüstü hale başvurmak. Denetimsiz piyasaların çöktüğünü biliyoruz ama demokrasiler de böyle. Power and Humility (2018) kitabım demokratik izleme ve sınırlamanın kamusal izleme ve denetleme mekanizmalarının yokluğunda kompleks hiyerarşik iktidar sistemlerinde işlerin genellikle kötüye gittiğini gösteriyor. Demokrasi sekteye uğrar. Denklemse neredeyse matematik kesinliğinde: Sağlam hesap sorma mekanizmaları olmadan güçlü devlet ve ticari örgütler aptallaşır. Akılsızca davranmaya başlarlar. Vatandaşların hayatlarına zarar verip çevrelerini bozan pervasız gecikmeler ve aptalca kararlar istisnadan ziyade rutin hâle gelir.

Bu formül Çin Halk Cumhuriyeti'ne tam oturuyor. Kıymetli antropolog Liu Shao-hua Pekin'in bu Büyük Taunun çıkış ve yayılışını ele alma yönteminin cüzzam, AIDS ve SARS gibi önceki hastalıkları ele almada kullanılan anti-demokratik yöntemlerin tekrarından ibaret olduğunu vurguluyor. Yerel Parti yetkililerinin nasıl başlangıçta tüm sorumluluğu

Denetimsiz piyasaların çöktüğünü biliyoruz ama demokrasiler de böyle. Power and Humility (2018) kitabım demokratik izleme ve sınırlamanın kamusal izleme ve denetleme mekanizmalarının yokluğunda kompleks hiyerarşik iktidar sistemlerinde işlerin genellikle kötüye gittiğini gösteriyor

üstlenip önce hiçbir şey yapmayarak her şeyi berbat ettiklerini kaydediyor. Cesur doktor ve hemşirelerin çalışmaları, bağımsız kamu izleme eğilimleri ve virüsü günler içinde izole edip gen haritasını dizen araştırmacıların hataları düzeltme çabaları boşa çıkarıldı. Yakın zamanda yayımlanan resmi açıklamalar ile Çinli araştırmacıların bağımsız raporlarına göre Parti bir hafta erken davranıp Ocak ortasında müdahale etmiş olsaydı ülke çapındaki vaka sayısı üçte bire indirilebilirdi ve üç hafta erken hareket etseydi ülkedeki kuru öksürük, yüksek ateş, felç eden uyuşukluk ve akciğer tıkanması vakalarının yüzde 95'i önlenebilirdi. Bu olmadı. Onun yerine politik doğruculuk ve 'itibarı kurtarma' (bǎo miànzi) ile birlikte ya gelecek Çin Yeni Yılı kutlamalarını mahvetme veya Parti'inin 'iki toplantı zamanını (6 Ocak-17 Ocak 2020 arası) sekteye uğratma konusundaki çekimserlik ve isteksizlikleri kitlesel bir gizlemeye neden oldu. Demokrasi sekteye uğradı. Türler arası geçiş yapan ve mutasyon geçiren bir patojenin neden olduğu küresel bir çevresel felaket yaşandı. Büyük Taun doğmuş oldu.

Sızan raporlar ve sosyal medya protestoları Wuhan ve çevresindeki enfeksiyon ölçeğini ortaya çıkardığında Parti'nin üst kadroları paniğe kapıldı. Ağaçlar düşünce maymunların kaçıştığını bilip isyandan korktukları için itiraf edip harekete geçmek zorunda kaldılar. Devlet gücünün kapıları çarpılarak kapandı. 800 milyon insan karantinaya alındı. Ekonomik hayat ürpertici bir durgunluk yaşadı. 80.000'den fazla vatandaş hastalandı. 3.300 kişi karantinadaki evlerinde veya aşırı kalabalık müşahade odaları ve derme çatma hastanelerde ölüme terk edildi. Parti'nin gerçek tarzını yansıtan bir edayla yalanlardan ve kötü yönetimden sorumlu bazı üst düzey sağlık sistemi yetkilileri ile Parti'nin Wuhan ve Hubei sekreterleri feda edildi. Maskeli despot Xi Jinping o zaman hızır gibi yetişerek ekranlarda boy gösterdi. Çin içinde hastalığın azar azar kontrol altına alındığına yönelik haberler yapıldı.

Yeni Despotizm

Hiç kuşkusuz Büyük Taunun en garip ve beklenmedik sonuçları arasında virüsün başlangıç noktası olan ülke şimdi krizi atlatan ilk büyük politik ekonomi olmanın teknolojik ve yumuşak güç avantajlarını kullanacak gibi görünüyor. Çin ekonomisinin ne kadar hızlı üretim fazlası vereceğini veya gelecekteki devlet kapitalizmi büyüme modelinin daha adil, yeşil ve vatandaşlarının refahına odaklı olup olmayacağını kimse bilmiyor. Yakında çıkacak kitabım The New Despotism (2020) Çin'in iç direnci ve küresel çaplı gücünün neden hafife alınmaması gerektiğini gösteriyor. Bu taun aslında ülkenin parlama anı, yani ABD'deki mevcut öksürük ve kaosun jeopolitik tüm avantajlarından istifade ederek tek bir kurşun bile atmadan öne çıkıp küresel imparatorluğunu inşa etmeye devam ederek nihayet Amerikan üstünlüğü illüzyonunu çatırdatabileceği ikinci bir Nixon-Kissinger kritik eşiği olabilir.

> ***Bu taun aslında ülkenin parlama anı, yani ABD'deki mevcut öksürük ve kaosun jeopolitik tüm avantajlarından istifade ederek tek bir kurşun bile atmadan öne çıkıp küresel imparatorluğunu inşa etmeye devam ederek nihayet Amerikan üstünlüğü illüzyonunu çatırdatabileceği ikinci bir Nixon–Kissinger kritik eşiği olabilir***

Çay yaprakları bu şekilde okunabiliyorsa Çin Halk Cumhuriyeti dünya düştükten sonra ayağa kalkan ilk büyük güç olacaktır. Hülyalı 'küresel iş birliği ve güven' (Yuval Noah Harari) umutları boşa çıkacaktır. Daha acı bir gerçeklikse bu Büyük Taunun tüm toplumların 'geçmişle bağlarını koparıp yeni bir dünya hayal ettikleri' (Arundhati Roy) taze başlangıçların anası olacağı şeklindeki şairane lafları çürütmesi olacaktır. Aksine dünyanın jeopolitik çekim merkezi Pekin'in öncülük ettiği Asya Pasifik bölgesinde nihayet sabitlenecektir. ABD'nin kurtarılamaz ölçüde zayıflayıp AB devletlerinin ayakta kalma mücadelesi vermesiyle Tayvan'ın eşitlikçi idealleri ve iktidar paylaşımı kurumları ile Güney Kore usulü denetlenen demokrasi mağlup olacak veya aşağılanarak bir kenara atılacak.

Tüm bunların gerçekleşmesi için Çin vatandaşlarının sefalette birlik olup tek parti rejimlerine gururlu sadakat yeminleri etmekten fazlasını yapmalı. Bu Büyük Taunun en temel dersini unutmamak gerekecek: Yaşayan hücreleri ele geçirmek için sabırsızca bekleyen trilyonlarca minik virüs partikülünün doldurduğu 'virüs gezegenimizde' (Peter Piot), iktidar karşısında hiçbir açık demokratik teyakkuz mekanizması olmazsa yeni taunlar hiç şüphesiz doğacak ve Çin'in içinde ve dışında demokratik olarak yayılacak. Dünyanın başka yerlerindeki vatandaşların da benzer şekilde mutasyona uğrayan virüslerin halka hesap verilmemesini sevdiği yönündeki kanıtlanmış ilkeyi bir kenara bırakmaları gerekecek. Teba ismine daha layık olan bu vatandaşlar günümüz olağanüstü hal idaresini benimseyip daha genel anlamda demokrasi duvarındaki yazıyı görmezden gelecek. Başlarını eğerek kendilerini karantinaya almaktan başka bir şey yapmayacaklar. Bu krizde demokrasilerin kendilerini baltalamasını sağlayacaklar. Nihai sonuç Çin usulü tahakküm yollarının dünyanın birçok bölgesinde güçlerini pekiştirmesi olacak. Çinli entelektüellerin 'iyi yönetişim' demeyi sevdiği gönüllü köleliği yayma sanatlarında uzmanlaşmış yeni bir despotizm, zafer edasıyla gezegenimizin ölümcül kurucu ilkesi hâline gelecek. O zaman despotizm demokrasinin geleceği olacak.

YAZAR HAKKINDA

John Keane Sydney Üniversitesi ve Wissenschaftszentrum Berlin'de (WZB) Siyaset Bilimi profesörü olarak görev yapmaktadır. Aynı zamanda, Sydney Demokrasi Ağı (SDN) eş kurucusu ve direktörüdür.

AL SHARQ FORUM HAKKINDA

Al Sharq Forum, amacı; Şark bölgesi halklarının siyasal gelişimi, sosyal adalete kavuşması ve ekonomik refaha erişmesi için uzun vadeli stratejiler geliştirmek olan, bağımsız ve uluslararası bir kuruluştur. Al Sharq Forum, bu hedefini; demokratik katılım ideali, bilinçli vatandaşlık, çok taraflı diyalog, sosyal adalet ve kamu yararını gözeten araştırmaları teşvik ederek gerçekleştirmektedir.

Adres: İstanbul Vizyon Park A1 Plaza Kat:6
No.:68 34197 Bahçelievler / İstanbul / Türkiye
Telefon: +902126031815
Faks: +902126031665
E-posta: info@sharqforum.org

AL SHARQ
STRATEGIC
RESEARCH
للأبحاث الاستراتيجية

research.sharqforum.org

SharqStrategic